

University of Groningen

De paradox van de fijne school

Kaufman, Tessa M. L.; Huitsing, Gijs

Published in:
Kind en Adolescent

DOI:
[10.1007/s12453-019-00199-3](https://doi.org/10.1007/s12453-019-00199-3)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Final author's version (accepted by publisher, after peer review)

Publication date:
2019

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Kaufman, T. M. L., & Huitsing, G. (2019). De paradox van de fijne school. *Kind en Adolescent*, 40(1), 94–96. <https://doi.org/10.1007/s12453-019-00199-3>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De paradox van de fijne school

Samenvatting

Ondanks het succes van sommige anti-pestprogramma's in het reduceren van pesten, laat recent onderzoek zien dat zulke programma's belangrijke onbedoelde neveneffecten hebben. Gepeste kinderen die niet geholpen worden door een anti-pestprogramma zijn nog ongelukkiger dan voorheen. Paradoxaal genoeg geldt dus: hoe veiliger de school, hoe moeilijker de overgebleven slachtoffers het hebben. Deze "paradox van de fijne school" biedt een nieuwe kijk op het beoordelen van interventies en laat zien dat de urgentie om pesten structureel aan te pakken hoger is dan ooit.

Trefwoorden: pesten, anti-pestprogramma's, effectiviteit

Abstract

Despite the positive effects of anti-bullying programs that reduce bullying, recent research shows that there are important unintended side-effects of successful interventions. Victims who are not helped by such interventions feel even worse than before the intervention implementation. Paradoxically, it thus seems that victims in safer schools are worse off. This "healthy school paradox" offers a new perspective on the evaluation of interventions and the urgency to structurally tackle bullying.

Keywords: bullying, anti-bullying programs, effectiveness

Afgelopen jaar presenteerde een consortium van Nederlandse universiteiten onderzoek naar de effectiviteit van anti-pestprogramma's (Orobio de Castro e.a., 2018). Hoewel er lovende berichten kwamen over de anti-pestprogramma's die pesten reduceren, laat recent onderzoek zien dat er belangrijke onbedoelde neveneffecten optreden bij succesvolle interventies (Huitsing e.a., 2018; Garandeau, Lee, & Salmivalli, 2018). Gepeste kinderen die niet geholpen worden door anti-pestprogramma's zijn nog ongelukkiger dan voorheen. Paradoxaal genoeg geldt dus: hoe veiliger de school, hoe moeilijker de overgebleven slachtoffers het hebben. Deze "paradox van de fijne school" biedt een nieuwe kijk op het beoordelen van interventies en laat zien dat de urgentie om pesten structureel aan te pakken hoger is dan ooit.

Een kwart van de slachtoffers

De paradox van de fijne school is onderzocht binnen het KiVa anti-pestprogramma in Nederland. Voordat het programma startte werd 19% van alle kinderen gepest, waarvan een kwart (3.6%) nog steeds werd gepest toen het programma twee jaar bezig was (Kaufman, Kretschmer, Huitsing, & Veenstra, 2018). Die laatste groep met 'overgebleven slachtoffers' lijkt op het oog klein, maar bestaat toch uit ongeveer één kind per klas.

Voor de overgebleven slachtoffers pakte het KiVa anti-pestprogramma negatief uit voor hun welzijn. Zij waren na twee jaar KiVa nóg somberder en hadden nóg minder zelfvertrouwen hadden dan voorheen (Huitsing e.a., 2018). Dat was niet het geval voor slachtoffers op scholen zonder KiVa. Vergelijkbare resultaten waren er op Finse KiVa-scholen. Slachtoffers van pesten voelden zich somberder en angstiger en werden meer afgewezen door klasgenoten als het pesten in de klas afnam. Wat verklaart die paradox van de fijne school? Mogelijke verklaringen richten zich zowel op het perspectief van de overgebleven *slachtoffers* als op dat van hun *klasgenoten*.

“Het ligt aan mij”

Allereerst voelen overgebleven slachtoffers zich waarschijnlijk extra somber omdat ze hun eigen situatie vergelijken met de kinderen die eerst wel maar nu niet meer gepest worden. Dit proces heet “sociale vergelijking” (Festinger, 1954): mensen evalueren hun eigen situatie door deze te vergelijken met de situatie van relevante anderen. Wanneer die anderen in een betere situatie zitten, is er sprake van opwaartse vergelijking met een negatieve uitkomst voor de persoon zelf. Voor slachtoffers van pesten bestaat de referentiegroep van relevante anderen uit mede-slachtoffers. Wanneer mede-slachtoffers niet meer gepest worden en zich dus in een betere situatie bevinden dan de overgebleven slachtoffers, vindt opwaartse vergelijking plaats. De overgebleven slachtoffers beoordelen hun eigen situatie dus als extra negatief. Bovendien

zullen zij de oorzaak van het pesten bij zichzelf leggen (“het zal wel aan mij liggen”). Wanneer anderen wel ontsnappen aan het pesten en zij niet, is het minder waarschijnlijk dat ze de oorzaak bij de pesters of de school kunnen leggen. Hoe minder klasgenoten worden gepest, hoe méér slachtoffers zichzelf namelijk de schuld geven van het pesten (Schacter & Juvonen, 2015).

Minder steun

Ook groepsprocessen bieden een verklaring voor het verslechterde welzijn van overgebleven slachtoffers op een fijne school. Op een school waar pesten weinig voorkomt, zijn er waarschijnlijk minder klasgenoten die de slachtoffers steunen. Dat heeft ten eerste te maken met de *norm*. Kinderen wijzen andere kinderen sneller af wanneer ze niet aan die sociale norm voldoen (Wright et al., 1986). Als een school sterk de nadruk legt op het tegengaan van pesten (bijvoorbeeld met themalessen, posters, zichtbare surveillance), geeft dat een boodschap dat slachtoffers niet bestaan op de school. Overgebleven slachtoffers op een school met een anti-pestprogramma wijken af van die norm, en daarom gaan klasgenoten waarschijnlijk minder met hen om of wijzen ze zelfs meer af.

Een andere verklaring voor minder steun voor overgebleven slachtoffers is het “*soort zoekt soort*-principe”. Mensen die op elkaar lijken, bijvoorbeeld qua uiterlijk, gedrag of sociale status, worden vaak bevriend en steunen elkaar. Slachtoffers van pesten zijn dan ook vaak bevriend met elkaar en helpen elkaar om het pesten te verwerken (Lodder, Scholte, Cillessen, & Giletta, 2018). Aan de andere kant willen kinderen die niet gepest worden juist liever geen vrienden worden met slachtoffers (Sijtsema, Rambaran, & Ojanen, 2013). Een anti-pestprogramma verandert iets in de structuur van de groep: het clubje van slachtoffers dat elkaar steunt wordt steeds kleiner als sommige slachtoffers wél worden geholpen. Er is dus minder van ‘de eigen soort’, en daardoor waarschijnlijk minder steun voor overgebleven slachtoffers.

Signaleren en structurele monitoring

Kortom, kinderen die gepest blijven op een school waar het pesten afneemt voelen zich steeds ongelukkiger. Dit komt mogelijk doordat ze zichzelf vooral vergelijken met kinderen die in een betere situatie zitten en ze zichzelf nog meer de schuld geven en zich daardoor vervelender voelen. Bovendien krijgen ze waarschijnlijk nóg minder hulp van klasgenoten: ze wijken af van de sociale norm en er zijn minder lotgenoten om hen te helpen.

Deze schrijnende situatie van overgebleven slachtoffers laat zien dat het belangrijker is dan ooit dat de samenleving pesten blijvend tegengaat. Nieuwe maatregelen zijn nodig om leerkrachten te ondersteunen om overgebleven slachtoffers sneller te signaleren en anderen

alsnog voor hen op te laten komen. Dat betekent ook dat het belangrijk is dat beoordelingscommissies van anti-pestprogramma's niet alleen oordelen of er sprake is van een gedegen basisprogramma, maar ook of het programma maatregelen bevat voor structurele monitoring en handelingsplannen voor overblijvende slachtoffers. Het doel is immers dat alle kinderen baat hebben bij de groeiende maatschappelijke aandacht voor het reduceren van pesten.

Literatuur:

- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7, 117-14
- Garandeau, C. F., Lee, I. A., & Salmivalli, C. (2018). Decreases in the proportion of bullying victims in the classroom: Effects on the adjustment of remaining victims. *International Journal of Behavioral Development*, 42, 64–72.
<https://doi.org/10.1177/0165025416667492>
- Huitsing, G., Lodder, G. M. A., Oldenburg, B., Schacter, H. L., Salmivalli, C., Juvonen, J., & Veenstra, R. (2018). The Healthy Context Paradox: Victims' Adjustment During an Anti-Bullying Intervention. *Journal of Child and Family Studies*, DOI: 10.1007/S10826-018-1194-1. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1194-1>
- Kaufman, T. M. L., Kretschmer, T., Huitsing, G., & Veenstra, R. (2018). Why Does a Universal Anti-Bullying Program Not Help All Children? Explaining Persistent Victimization during an Intervention. *Prevention Science*, 19, 822–832.
<https://doi.org/10.1007/s11121-018-0906-5>
- Lodder, G. M. A., Scholte, R. H. J., Cillessen, A. H. N., & Giletta, M. (2016). Bully Victimization: Selection and Influence Within Adolescent Friendship Networks and Cliques. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 132–144.
<https://doi.org/10.1007/s10964-015-0343-8>
- Orobio de Castro, B., Mulder, S., van der Ploeg, R., van den Berg, Y., Onrust, S., Stoltz, S., ... Scholte, R. (2018). *Wat werkt tegen pesten? Effectiviteit van kansrijke programma's tegen pesten in de Nederlandse onderwijspraktijk*. Den Haag: Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.
- Schacter, H. L., & Juvonen, J. (2015). The effects of school-level victimization on self-blame: Evidence for contextualized social cognitions. *Developmental Psychology*, 51, 841–847.
<https://doi.org/10.1037/dev0000016>.

- Sijtsema, J. J., Rambaran, J. A., & Ojanen, T. J. (2013). Overt and relational victimization and adolescent friendships: Selection, de-selection, and social influence. *Social Influence*, 8, 177–195. doi: 10.1080/15534510.2012.739097
- Wright, J. C., Giammarino, M., & Parad, H. W. (1986). Social status in small groups: individual-group similarity and the social "misfit". *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 523–536.